

Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması (Konya İli Cihanbeyli İlçesi Örneği)¹

Prediction of Secondary School 6th, 7th and 8th Grade Students' Level of Bullying (Case of Konya City Cihanbeyli Province)

Neslihan Kılıç²

Özet

Bu araştırmada, zorbalık türü olayların genel olarak ve öğrencilerin cinsiyetlerine göre okulun hangi alanlarında ve ne sıklıkta meydana geldiği saptanarak; öğrencilerin zorba kişilik, kendine güven ve zorbalıktan kaçınma düzeyleri; cinsiyet, ailenin algılanan gelir düzeyi, algılanan akademik başarı durumu, hatalı davranışın sıklığı, yetişkin etkileri değişkenleri açısından açıklanmıştır.

Araştırma, Konya ili Cihanbeyli ilçesi, ilçe merkezinde bulunan ve araştırma döneminde ilköğretim okulu olan altı resmi okulun 6. 7. ve 8. sınıflarında eğitim gören 367'si kız ve 396'sı da erkek olmak üzere toplam 763 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada, öğrencilerin zorbalık düzeyleri Koç (2006) tarafından geliştirilen ve üç alt ölçekten oluşan "Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği" ile belirlenmiştir.

Bulgular incelendiğinde; zorbalığın % 76.86 ile okul içi ve % 23.14 ile de okul dışı alanlarda meydana geldiği görülmüştür. Zorbalığın meydana geldiği alanlar ve sıklığı, cinsiyet değişkeni temel alınarak incelendiğinde ise; zorbalık alanlarına yönelik görüşler açısından öğrencilerin cinsiyetlerinin önemli bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Zorba kişiliğin, yordayıcı değişkenleri önem sırasına göre; yetişkin etkisi, başarı, hatalı davranış sıklığı, cinsiyet, anne tutumu, okul, baba tutumu, gelir ve sınıf şeklindedir. Kendine güvenin, yordayıcı değişkenleri önem sırasına göre; yetişkin etkisi, hatalı davranış sıklığı, başarı, cinsiyet, anne tutumu, sınıf, okul, baba tutumu ve gelir şeklindedir. Zorbalıktan kaçınmanın, yordayıcı değişkenleri önem sırasına göre; hatalı davranış sıklığı, yetişkin etkisi, cinsiyet, başarı, okul,

Abstract

In the current study, it was explored in which areas of the school and how frequent the incidences of bullying occur in general and depending on the gender of students, and the students' bullying personality, self-confidence and bullying avoidance level were evaluated in relation to their gender, family's perceived income level, perceived academic achievement, frequency of demonstrating false behaviors and adult influences.

The study was conducted on a total of 763 secondary school 6th, 7th and 8th grade students (367 girls and 396 boys) selected from six different state schools in the Cihanbeyli province of the city of Konya. In the study, the bullying level of the students was determined by using "The Students' Relationships Attitude Scale" made up of three sub-scales and developed by Koç (2006).

When the findings of the study were examined, it was found that 76.86% of the bullying incidences occur in places inside the school and 23.14% of them occur in places outside the school. When the places where bullying incidences occur and their frequency were examined in relation to the gender variable, it was found that the students' opinions about the places where bullying incidences occur do not vary significantly by gender.

The variables predicting the bullying personality can be listed in order of importance as follows; adult influence, achievement, frequency of false behaviors, gender, mother's attitude, school, father's attitude, income level and class. The variables predicting the self-confidence can be listed in order to importance as follows; adult influence, frequency of false behaviors, achievement,

¹ Bu makale Prof. Dr. Ülker Akkutay'ın danışmanlığında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Neslihan Kılıç tarafından hazırlanan "İlköğretim 6, 7, 8. Sınıf Öğrencilerin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması (Konya İli Cihanbeyli İlçe Merkez Örneği)" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, neslihankilic82@hotmail.com

Kılıç, N., (2017). Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi örneği). *Journal of Educational Reflections*, 1(2), 37-58.

anne tutumu, baba tutumu, sınıf ve gelir şeklindedir.

Araştırmanın sonuçlarına göre; okul içi alanlar başta olmak üzere, hem okul içi hem de okul dışı alanlarda öğretmen ve diğer yetişkinlerin gözetimlerinin artırılması faydalı olacaktır. Günümüzde yaygın bir durum olarak karşımıza çıkan ancak fikir birliğine varılmamış bir konu olan zorbalık hakkında öğrenci, öğretmen ve veliler bilgilendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Zorbalık, Zorbalıktan kaçınma.

gender, mother's attitude, class, school, father's attitude and income level. The variables predicting the bullying avoidance can be listed in order to importance as follows; frequency of false behaviors, adult influence, gender, achievement, school, mother's attitude, father's attitude, class and income level. In light of the findings of the current study, it can be suggested that monitoring and supervision of teachers and other adults inside and outside the school should be increased. Students, teachers and parents should be informed about the concept of bullying, which is frequently encountered in our daily life but on which there is no consensus.

Key words: Bullying, avoidance of bullying.

GİRİŞ

Problem Durumu

Toplumsal bir varlık olan insan, yaşamının her döneminde temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılama, kendini güvende hissetme, kişilerarası etkili iletişim kurma, bir gruba ait olma, sevme, sevilen ve saygı duyulan bir birey olarak hayatını idame ettirme ve kendini gerçekleştirme gereksinimi hisseder. Toplumun vazgeçilmez bir parçası olan insanın, doğası gereği, diğer insanlardan uzak, çevresini dikkate almadan hayatını sürdürmesi mümkün değildir. Gelişme ve ilerleme hiç kimsenin karşı çıkamayacağı iki kavramdır (Akkutay, 1996). İnsan, etkili bir yaşam için sosyal ortamlara katılarak diğer insanlarla sürekli iletişim halinde olmalı, bu iletişimi devam ettirmeli ve kendini geliştirmeli, bir gruba dâhil hissetmelidir. Ancak insanın bunları gerçekleştirirken kişilerarası ilişkilerde herhangi bir sorunla karşılaştığında, bu sorunları kolayca halledebildiği söylenemez.

İnsanların kullandıkları iletişim biçimleri birbirinden farklıdır. Kimi ihtiyaçlarını gidermek için çekingen bir tavır gösterirken, kimi de saldırgan ve zorbaca bir tavır gösterebilir. İhtiyaçların giderilmesi veya diğer insanlarla iletişim kurma bazı insanlar için sıradan bir iş durumuyken, bazıları için çok sıkıntılı bir durumdur. Ergenlik bireyin duygusal, sosyal ve bilişsel yönden gelişimi için en kritik dönemdir. Bireyin ergenlik döneminde kat ettiği gelişim, hayatının her safhasında toplumla uyum halinde yaşayabilmesinde büyük bir önem arz etmektedir. Bireyin topluma uyumunun sağlandığı aileden sonraki ilk yer okuldur. Bazen bu uyumda zorbalık, zorbaca davranışlar gibi çeşitli problemlere rastlanılabilir;

Günümüzde zorbaca davranışlar istenmeyen durumlar olmalarına rağmen okullarımızda karşımıza çıkmaktadır. Okul dönemi bireyler arası iletişimin geliştiği önemli dönemlerden biridir. Okul zorbalığı (school bullying) çocukluk ve ergenlik dönemlerindeki bireylerin çok sık yaşadıkları önemli iletişim sorunlarından birisidir (Koç, 2006). Pişkin (2003) tarafından bir ya da birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türü olarak tanımlanan okul zorbalığı yalnızca zorbalılar için değil; kurbanlar ve zorbalığa tanıklık eden diğer öğrenciler için de önemli ve ciddi bir akademik sorundur. Zorbalık, öğrencilerin okul dönemindeki akademik, duygusal ve sosyal gelişimlerini olumsuz bir biçimde etkileyebileceği gibi; bu dönemlerde yaşanabilecek olumsuz deneyimler zorba, kurban ve zorbalığa tanıklık eden diğer öğrencilerin yetişkinlik yaşamları boyunca da istenmeyen birçok sorun yaşamalarına neden olabilir (Koç, 2006).

Okul zorbalığı, doğrudan gerçekleştirilebileceği gibi dolaylı olarak da gerçekleşebilir. Bir kurbanı karşı bir ya da birden fazla öğrenci tarafından yapılan sataşma, tehdit etme, kırdırma,

Kılıç, N., (2017). Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi örneği). *Journal of Educational Reflections*, 1(2), 37-58.

çatma ve vurma doğrudan yapılan zorba davranışlardır. Amaçlanmış bir şekilde toplumdan ya da bir gruptan sosyal olarak dışlama, etkinliklere almama da dolaylı olarak yapılan davranışlardır. Zorbalık ne şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin, fiziksel veya psikolojik saldırganlık içermesi, bir davranışın zorbalık olup olmadığının tespit edilmesinde belirleyici faktördür (Roland ve Munthe, 1989; Olweus, 1995; Banks, 1997).

Ergenlik dönemi; okullarda zorbalığın yoğun bir biçimde yaşandığı ve hem zorba, hem kurban, hem de zorbalığa tanıklık eden öğrencilerin yetişkinlik yaşamlarında kalıcı izler bıraktığı bir dönemdir. Diğer tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de okul zorbalığı ergenlik dönemi başlangıcındaki öğrenciler için önemli ve ciddi bir problemdir (Koç, 2006).

Okulda zorbalık türü olayların sıklıkla tekrar etmesi tüm okul içerisinde istenmeyen önemli sonuçlara neden olabilir. Zorbalığın çok sık ve yaygın olarak görüldüğü okullarda, öğrencilerin kendilerini güven içinde hissetmedikleri ve genel olarak okul yaşamından zevk almadıkları ve okuldan soğudukları görülmektedir (Borg, 1998).

Tanımlanması zor bir kavram olan okul zorbalığı, bir hukuk kavramı olarak değil de daha çok bir eğitim kavramı olarak ele alınmış ve bu konudaki araştırmaların çoğunluğu da eğitimciler tarafından yapılmıştır (Pişkin, 2002). Yurtdışında okul zorbalığına yönelik 1970'li yıllardan günümüze çok sayıda araştırma yapıldığı görülmektedir. İngiltere'de (Arora, 1987; Galloway, 1994; Sharp ve Smith, 1989), Avusturya'da (Klicpera ve Klicpera, 1996), Avustralya'da (Rigby ve Slee, 1992), Amerika Birleşik Devletleri'nde (Hazler, Hoover ve Oliver, 1993) ve İskoçya'da (Mellor, 1997) araştırmacılar okul zorbalığını ele alarak, okul zorbalığı davranışının temelindeki nedenlerin ortaya çıkartılmasına katkıda bulunmuşlardır. Hatalı davranışın okul zorbalığına önemli etkisi olduğuna ilişkin önemli araştırma bulguları vardır (Cullingford ve Morrison, 1995; Bosworth, Espelage ve Simon, 2000; Klicpera ve Klicpera, 1996).

Türkiye'de ise kendisinden çok sık söz edilen okul zorbalığı konusundaki çalışmaların çoğunlukla dış etkenleri inceleme odaklı olduğu (Dölek, 1998 ve Pişkin, 2002), aynı zamanda zorbalık kaynaklarının sistem sorunu olduğu (Karaman-Kepenekçi ve Çınkır, 2001 ve 2003) yönünde bulgular ortaya çıkmıştır. Yapılan bazı araştırmalarda da okul zorbalığının aile içi iletişimsizlikten kaynaklandığına ilişkin bulgular ortaya çıkmıştır (Mahiroğlu ve Buluç, 2003; Pişkin, 2003; Pişkin ve Ayas, 2005; Sönmez, 2003) ve Koç'un (2006) yaptığı araştırmada ise zorbalığın farklı değişkenlerle açıklanma düzeyine bakılmıştır. Alan araştırmaları genel olarak değerlendirildiğinde okullardaki akran zorbalığına ilişkin araştırmalarda daha çok yönetimsel, eğitim programı ve ailesel etkilerin ele alındığı belirlenmiştir. Buna karşın okul zorbalığında bireysel ve ailesel çevresel değişkenlerin yeterince ele alınmadığı söylenebilir. Bu nedenle ortaokul 6,7,8. sınıf öğrencilerinin okul zorbalığı davranışını açıklayıcı bireysel ve ailesel çevresel değişkenlerin belirlenmesi gerek alan yazına katkı gerekse akran zorbalığındaki farklı değişkenleri ele alma açısından önemli görüldüğü için böyle bir araştırmaya gerek duyulmuştur.

Yapılan bu araştırma, zorba öğrencilerin kişilik yapılarından kaynaklanan zorbalıklarını kendilerine ve diğer öğrencilere zarar vermeyecek bir biçimde istedik davranışlar olarak ortaya koyabilmelerine ve kurban öğrencilere de bu tür davranışlarla başa çıkabilme becerileri kazandırılarak kendilerini gerçekleştirebilmelerinde ve okul zorbalığını önlemeye ve durdurmaya yönelik çalışmaların geliştirilebilmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Okullarda meydana gelen zorbalık olayları konusunda ebeveynler ve okul personelinin bilinçlilik düzeylerinin yükseltilerek, daha duyarlı bir duruma gelebilmeleri amacıyla okul zorbalığı davranışına neden olan faktörlerin açıklığa kavuşturulmuş olması gerekmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı yapılan bu çalışma, okulda zorbalıkla mücadeleye katkı sağlaması ve yol göstermesi açısından önemlidir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı; okulda zorbalığın genel olarak ve cinsiyete göre meydana geldiği alanlar ve sıklığı ile cinsiyet, ailenin algılanan gelir düzeyi, babanın genel tutumu, annenin genel tutumu, algılanan akademik başarı durumu, hatalı davranış, yetişkin etkileri değişkenlerinin ortaokul 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık davranışlarını ne ölçüde yordayabildiğini belirlemektir.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Ortaokulların 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık davranışı; genel olarak ve cinsiyete göre okulun hangi alanlarında ve ne sıklıkta meydana gelmektedir.
2. Ortaokulların 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık davranışı; genel olarak okulun hangi alanlarında ve ne sıklıkta meydana gelmektedir?
3. Ortaokulların 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık davranışı; cinsiyetlerine göre okulun hangi alanlarında ve ne sıklıkta meydana gelmektedir?
4. Ortaokulların 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin bazı kişisel özellikleri, zorbalık düzeylerini yordamakta mıdır?
5. Ortaokulların 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin; zorba kişilik düzeylerini cinsiyet, ailenin algılanan gelir düzeyi, babanın genel tutumu, annenin genel tutumu, algılanan akademik başarı durumu, hatalı davranış, yetişkin etkileri değişkenleri ne ölçüde açıklamaktadır?
6. Ortaokulların 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin; kendine güven düzeylerini cinsiyet, ailenin algılanan gelir düzeyi, babanın genel tutumu, annenin genel tutumu, algılanan akademik başarı durumu, hatalı davranış, yetişkin etkileri değişkenleri ne ölçüde açıklamaktadır?
7. Ortaokulların 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin; zorbalıktan kaçınma düzeylerini cinsiyet, ailenin algılanan gelir düzeyi, babanın genel tutumu, annenin genel tutumu, algılanan akademik başarı durumu, hatalı davranış, yetişkin etkileri değişkenleri ne ölçüde açıklamaktadır?

Sınırlılıklar

Araştırmanın kapsam ve sınırlılıkları şu şekilde sıralanabilir:

1. Araştırma evreni 2007–2008 öğretim yılında Konya ilinin Cihanbeyli ilçesi ilçe merkezinde bulunan resmi okullara devam eden 6, 7, 8. sınıf öğrencileriyle sınırlıdır.
2. Araştırmanın bağımlı değişkenleri olan öğrencilerin “Zorba Kişilik”, “Kendine Güven” ve “Zorbalıktan Kaçınma” düzeyleri Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği'nin alt ölçeklerinin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
3. Araştırmanın açıklayıcı değişkenlerine ilişkin bulgular araştırmada kullanılan; “Yetişkin Etkileri Soru Listesi”, “Hatalı Davranışın Sıklığı Soru Listesi” ile “Kişisel Bilgi Formu”nun ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, ortaokulların 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin okul zorbalığı davranışlarını açıklayıcı değişkenleri belirleyebilmek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Karasar'a (1998: 77–81) göre tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Bu modelde araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır.

Kılıç, N., (2017). Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi örneği). *Journal of Educational Reflections*, 1(2), 37-58.

Bu araştırma ile Konya ili Cihanbeyli ilçe merkezinde bulunan resmi ortaokullarının 6, 7, 8. sınıflarına devam eden kız ve erkek öğrencilerin zorbalık davranışlarını açıklayıcı değişkenlerin neler olduğu belirlenmektedir. Bu belirlemeler, belirli bir zaman dilimindeki öğrenci görüşleri ve bu görüşleri üzerinde etkili olabilecek bazı kişisel özellikleriyle ilgili ilişkileri ortaya koyması nedeniyle ve ilişkisel tarama niteliği taşımaktadır.

Çalışma Evreni ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini, 2007–2008 Eğitim-öğretim yılında Konya ili Cihanbeyli ilçesi, ilçe merkezinde bulunan 6 resmi okulun 6, 7, 8. sınıflarında öğrenim görmekte olan kız ve erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmanın çalışma evreninde yer alan öğrenci sayısının az olması ve kolay ulaşılabilir olması nedenleriyle bu araştırmada ayrıca bir örneklem seçimine gidilmemiş, araştırma çalışma evreninin tümü üzerinde yürütülmüştür. Sonuç olarak araştırma; okulda bulunan ve katılmaya istekli öğrencilerden verilen ölçekleri eksiksiz dolduran toplam 763 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Tablo 1’de çalışma evreninde yer alan öğrencilerin bazı özelliklerine ilişkin bilgiler verilmektedir.

Tablo 1. Çalışma evreninde yer alan öğrencilerin bazı kişisel özellikleri*

ÖZELLİKLER	KATEGORİLER	F	%
OKULU	Adnan Menderes İOO	189	24,8
	Faik Türkmen İOO	111	14,5
	Karşıyaka İOO	77	10,1
	Merkez Atatürk İOO	157	20,6
	Seniha Belgin İOO	126	16,5
	Vedat Kora İOO	103	13,5
	<i>Toplam</i>	763	100,0
	SINIFI	6. Sınıf	248
7. Sınıf		256	33,6
8. Sınıf		259	33,9
<i>Toplam</i>		763	100,0
CİNSİYETİ		Kız	367
	Erkek	396	51,9
	<i>Toplam</i>	763	100,0
GELİR DÜZEYİ	Düşük	79	10,4
	Orta	597	78,2
	Yüksek	87	11,4
	<i>Toplam</i>	763	100,0

*Araştırma kapsamındaki okullar 2007-2008 Eğitim-Öğretim yıllarında ilköğretim okulu olarak adlandırılmaktadır.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Çözümlemesi

Bu araştırmada, ortaokul 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin okul zorbalığı düzeylerini belirleyebilmek amacıyla Koç (2006) tarafından geliştirilen ve “Zorba Kişilik”, “Kendine Güven” ve “Zorbalıktan Kaçınma” olmak üzere üç alt ölçekten oluşan “Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ayrıca araştırmada ele alınan diğer açıklayıcı değişkenler; yetişkin etkileri, hatalı davranışın sıklığı ve ailelerin sosyo-ekonomik düzeyi, algılanan akademik başarı durumu ve cinsiyet değişkenleriyle ilgili verilerin toplanmasında yine Koç (2006) tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği 21 maddeden oluşmaktadır. Öğrencilerin okuldaki diğer öğrencilere ilişkin zorbalık tutumlarını ölçmeye yönelik tutum ve davranış ifadelerini içeren 5’li Likert tipi bir ölçektir. Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği, “Hiç Katılmıyorum” 1 (Bir) dbe başlamak üzere, “Tamamen Katılıyorum” seçeneğine de 5 (Beş) puan verilerek puanlanmıştır. Bununla birlikte “Kendine Güven” alt ölçeğinde yer alan 2. 6. 8. 12. 15. ve 20. maddeler olumlu ifadelerden oluştuğu için puanlanması tersten ve diğer iki alt ölçeğin puanlanması da düz olarak yapılmaktadır. “Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği”nden toplam puan yerine; her alt ölçek için ayrı ayrı toplam puanlar elde edilmektedir. Alt ölçeklerden alınabilecek olası puanlar ise; “Zorba Kişilik” alt ölçeği için en yüksek puan 50, en düşük puan 10; “Kendine Güven” alt ölçeği için en yüksek puan 30, en düşük puan 6 ve “Zorbalıktan Kaçınma” alt ölçeği için en yüksek puan 25 ve en düşük puan da 5’tir. Bireyin bir alt ölçekteki puanının yüksek olması, bireyin kendisini “Zorba”, “Kendine Güvenen” ya da “Zorbalıktan Kaçınan” tutuma sahip bir kişi olarak algıladığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, puanın yüksek olması bireyin tanımlanan alt ölçekle “Zorba Kişilik”, “Kendine Güven” veya “Zorbalıktan Kaçınma” ile ilgili düzeyinin yüksek olduğu biçiminde değerlendirilmektedir.

Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Koç (2006) tarafından yapılmıştır. Yapı geçerliliği için faktör analizi, güvenilirliği için de iç tutarlılığı hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, ölçeğin 3 faktöre ilişkin toplam varyansı açıklama oranı % 43 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Cronbach Alpha Güvenirliği ise; birinci faktör için 0.86, ikinci faktör için 0.69 ve üçüncü faktör için de 0.57 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin toplam güvenilirliği 0.82 olarak bulunmuştur.

Bu çalışmada çalışma grubunun ortaokul öğrencilerinden oluşması nedeniyle, araştırmacı tarafından ölçeğin yeniden geçerlilik-güvenirlik çalışması yapılmıştır. Anketin kapsam geçerliliğini belirlemek amacıyla uzman görüşlerine başvurulmuştur. Yapı geçerliliği ve güvenilirliğini belirleyebilmek için ise araştırmanın örnekleminde yer almayan Konya ili Cihanbeyli ilçesindeki Günyüzü İlköğretim okulunda öğrenim gören toplam 120 öğrenci üzerinde ön denemesi yapılmıştır. Ön deneme sonuçlarından elde edilen verilere Faktör Analizi uygulanmıştır.

Tablo 2’da ölçek maddelerine ilişkin faktör yükleri, toplam madde korelasyonları ve toplam varyansı açıklama oranları verilirken, Tablo 9’da öğelerin toplam varyansa katkıları ile Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayıları verilmektedir.

Tablo 2. Ölçeğe yönelik faktör analizi sonuçları

Ögeler	Madde	Faktör Yüğü	Dikdöndürme Faktör Yüğü	Toplam Madde Korelasyonu	Toplam Varyansı Açıklama Oranı
1.Öge Zorba Kişilik	1	,67	,69	,35	68,75
	2	,59	,64	,50	
	3	,53	,57	,55	
	4	,41	,40	,34	
	5	,68	,72	,58	
	6	,78	,79	,58	
	7	,75	,77	,51	
	8	,68	,70	,53	
	9	,46	,49	,34	
	10	,50	,57	,32	
2. Öge Kendine Güven	11	,57	,58	,36	66,08
	12	,64	,68	,50	
	13	,78	,81	,73	
	14	,47	,50	,42	
	15	,73	,76	,73	
	16	,83	,85	,65	
3. Öge Zorbalıktan Kaçınma	17	,78	,80	,55	63,46
	18	,59	,62	,44	
	19	,53	,53	,49	
	20	,78	,79	,56	
	21	,45	,47	,38	
Toplam (3 Öge)					66,35

Yapı geçerliliğinin tespit edilmesi amacıyla Temel Bileşenler Analizi Tekniğı (Principal Component Analysis) kullanılarak, ölçeğın kaç faktörden oluştuğı belirlenmeye çalışılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, ölçeğın 3 faktörden oluştuğı gözlenmiştir. Orijinali de 21 maddeden oluşan ölçeğın 3 faktörü ölçmeye yönelik faktör yük değerleri .40 ile .85 arasında değıştığı için hiç bir maddesi atılmamıştır. Ölçeğın 3 faktöre yönelik toplam varyansı açıklama oranı 66,4

Kılıç, N., (2017). Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi örneği). *Journal of Educational Reflections*, 1(2), 37-58.

bulunmuştur. Veri toplama aracının güvenilirliğinin göstergesi olarak alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin hesaplanan Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı .88'dir.

BULGULAR

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular araştırmanın alt amaçları bağlamında ele alınarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

1.1. Genel Olarak Okulda Zorbalığın Meydana Geldiği Alanlar

Araştırmanın birinci alt problemde ilkin, 763 öğrenciden elde edilen verilere dayalı olarak ve genel açıdan zorbalık türü olayların okulun hangi alanlarında, hangi sıklıkta meydana geldiği belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 3'de okulda zorbalık türü olayların genel olarak meydana geldiği alanlara ve sıklığına ilişkin öğrenci görüşlerine yönelik frekans (f) ve yüzdelere (%) verilmektedir.

Tablo 3. Okulda Genel Olarak Zorbalığın Meydana Geldiği Alanlar ve Sıklığına İlişkin Öğrencilerin Görüşleri

Okulda Genel Olarak Zorbalığın Meydana Geldiği Yerler	f	%	Sıklık Sırası
Okula gidiş yolunda	62	8,1	6
Okuldan dönüş yolunda	85	11,1	4
Okulun bahçesinde	165	21,6	2
Okul binasının içinde	76	10,0	5
Sınıfın içinde	179	23,5	1
Okulun koridorlarında	94	12,3	3
Okulun oyun alanlarında	76	10,0	5
Diğer	26	3,4	7
<i>Toplam</i>	763	100,0	

Tablo 3'ün incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, okulda zorbalığın meydana geldiği alanlar olarak çalışma evrenini oluşturan 763 öğrencinin % 23,5'i sınıfın içini, % 21,6'sı okulun bahçesini, % 12,3'ü okulun koridorlarını göstermektedirler. Okulun gidiş yolunda zorbalığın meydana geldiğini ifade eden öğrencilerin oranı % 8,1, dönüş yolunda olduğunu düşünenlerin oranı ise % 11,1'dir. Buna göre okulun içi ve dışı olarak zorbalığın meydana geldiği alanlar iki kategori altında incelendiğinde, öğrencilerin yalnızca % 19,2'sinin okulun dışında, % 80'inin ise okulun içinde zorbalığın meydana geldiğini düşündükleri söylenebilir. Koç (2006) tarafından yapılan çalışmada da lise öğrencilerinin % 72'si okulun içinde % 28'i ise okulun dışında zorbalığın meydana geldiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca Koç (2006)'un çalışmasında zorbalığın en fazla % 19 ile okulun koridorlarında gerçekleştiği, % 17'sinin ise sınıf içinde meydana geldiği görüşünde oldukları bulunmuştur. Bu çalışmada ise sınıf içi birinci sırada, okulun koridorları üçüncü sırada yer almaktadır. Bu yönüyle sonuçların büyük ölçüde örtüştüğü ve bir birini desteklediği söylenebilir.

1.2. Cinsiyetlerine Göre, Okulda Zorbalığın Meydana Geldiği Alanlara İlişkin Öğrencilerin Görüşleri

Araştırmanın birinci alt problemde ikinci olarak öğrencilerin cinsiyetlerine göre zorbalık türü olayların okulun hangi alanlarında ve hangi sıklıkta meydana geldiğine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Tablo 4’de cinsiyetlerine göre öğrencilerin okulda zorbalık türü olayların genel olarak meydana geldiği alanlara ve sıklığına ilişkin görüşlerine yönelik frekans (f) ve yüzdeler (%) verilmektedir.

Tablo 4. Cinsiyetlerine Göre Zorbalığın Meydana Geldiği Alanlar ve Sıklığına İlişkin Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

Okulda Zorbalığın Meydana Geldiği Yerler	Cinsiyet				Toplam	
	Kız		Erkek			
	f	%	f	%	f	%
Okula gidiş yolunda	31	50,0	31	50,0	62	100,0
Okuldan dönüş yolunda	27	31,8	58	68,2	85	100,0
Okulun bahçesinde	78	47,3	87	52,7	165	100,0
Okul binasının içinde	46	60,5	30	39,5	76	100,0
Sınıfın içinde	101	56,4	78	43,6	179	100,0
Okulun koridorlarında	48	51,1	46	48,9	94	100,0
Okulun oyun alanlarında	28	36,8	48	63,2	76	100,0
Diğer	8	30,8	18	69,2	26	100,0
Toplam	367	48,1	396	51,9	763	100,0

Öğrencilerin cinsiyetleri açısından, zorbalığın meydana geldiği alanlar ve sıklığına ilişkin görüşleri incelendiğinde; “sınıfın içini” zorbalığın en çok görüldüğü alanların başında gösteren öğrencilerin % 56,4’ü, okulun bahçesini gösteren öğrencilerin % 47,3’ü ve “okulun koridorlarını” gösteren öğrencilerin ise % 51,1’i kız öğrencilerden oluşmaktadır. İlk üç sırada yer alan zorbalık alanlarına yönelik görüşler açısından öğrencilerin cinsiyetlerinin önemli bir farklılık göstermediği, yani hemen hemen öğrencilerin yarısının kız, yarısının da erkek olduğu söylenebilir. Kızlar ve erkeklerin dağılım oranlarının belirli bir ölçüde farklılaştığı zorbalık alanları olarak; okulun dönüş yolu, oyun alanları ve diğer yerler sayılabilir. Bu alanlarda kızlar, erkeklere oranla zorbalığın daha az meydana geldiğini düşünmektedirler. Bu durum, yaygın zorbalık alanları açısından kız ve erkek öğrencilerin görüşlerinin benzerlik taşıdığı şeklinde yorumlanabilir. Koç (2006) tarafından yapılan araştırmada ise bir ölçüde kız ve erkek öğrencilerin görüşleri arasında farklılık bulunduğu vurgulanmakta, genel olarak erkek öğrencilerin zorbalığın daha çok okul dışı alanlarda kız öğrencilerin ise okul içi alanlarda meydana geldiğini düşündükleri ifade edilmektedir. Bu araştırmada okul içi ve okul dışı zorbalık alanları açısından Koç (2006)’un araştırmasındaki farklılık gözlenmemiştir.

Türkiye’de Karaman-Kepenekçi ve Çınkır (2001) tarafından yapılan araştırmada elde edilen bulguların, yukarıda sözü edilen bulgulardan kısmen farklılık gösterdiği dikkati çekmektedir. Araştırmacılar, Türk öğrencilerinin en fazla oyun alanında değil, sınıfta

Kılıç, N., (2017). Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi örneği). *Journal of Educational Reflections*, 1(2), 37-58.

zorbalığa uğradıklarını, bunu koridor ve okul dışındaki yerler ile oyun alanlarının izlediğini ortaya koymuşlardır. Bu araştırmadaki bulgular Karaman-Kepenekçi ve Çınkır'ın bulguları ile büyük ölçüde örtüşmektedir.

Batılı ülkelerde yapılan araştırmalar incelendiğinde öğrencilerin en fazla oyun alanlarında zorbalığa uğradıkları, bunu ikinci olarak okulun koridorlarının, üçüncü olarak da sınıfın izlediği görülmektedir (Whitney ve Smith, 1993; Sharp ve Smith, 1994). Bu araştırmada ise sınıf için ilk sırada, okul koridorlarının da üçüncü sırada yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda çalışmaların büyük ölçüde benzerlik gösterdikleri söylenebilir.

Okulda zorbalığın çoğunlukla okul içi alanlarda meydana geldiğine ilişkin bu araştırma bulgusunu destekleyen başka çalışmalarda mevcuttur. Örneğin; Glover ve diğerlerinin (1998) çalışmaları da ortaokul öğrencilerinin uğradıkları zorbalıklar; sözel ve fiziksel zorbalık boyutunda ağırlıklı olarak sınıfın içinde meydana gelirken; kız öğrencilerin sözel zorbalığa, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın öğrencilerin tümünün de fiziksel zorbalığa okulun oyun alanlarında maruz kaldıkları yönündedir. Sataşma türü zorbalık olayları okulun yemekhanesi ve koridorlarında yaygın bir biçimde yaşanırken; öğretmen gözetiminin etkili olduğu alanlarda ise fiziksel zorbalık türü olayların daha az meydana geldiği görülmektedir. Erkek öğrenciler, daha fazla okulun oyun alanlarında kurban olurken; kızlar ise daha çok okulun koridorlarında saldırıya uğramaktadır. Fiziksel zorbalığın en fazla gerçekleştiği okul dışı alanlarda ise, hem kız, hem de erkek öğrencilerin kurban olma oranları arasında ise anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Okulda zorbalığın genel olarak ve cinsiyete göre meydana geldiği alanlar ve sıklığına ilişkin olarak bu çalışmanın sonuçları ile yurt dışı ve içinde yapılan araştırma bulguları birlikte değerlendirildiğinde; zorbalığın meydana geldiği alanların sıralamasında ve sıklığında oransal olarak değişiklikler bulunsa da; zorbalığın ağırlıklı olarak okul içi ve okul dışı alanlar kadar olmasa da öğrencilere yönelik zorbalık olaylarının daha düşük bir oranda da okul dışı alanlarda meydana geldiği söylenebilir. Benzer bir şekilde araştırmanın cinsiyet değişkenine göre okulda zorbalığın meydana geldiği alanlar ve sıklığına ilişkin bu bulguları da, oransal olarak değişiklikler bulunmasına ve erkek öğrenciler arası zorbalığın hem okul içi, hem de okul dışı alanlarda daha fazla yaşanıyor olmasına rağmen literatürdeki diğer araştırma bulgularıyla da örtüştüğü söylenebilir (Salmon ve James, 1998; Espelage, Bosword ve Simon, 2000; Gofin, Palti ve Gordon, 2002).

Genel olarak ve cinsiyete göre, okulda zorbalığın meydana geldiği alanlar ve sıklığına ilişkin olarak elde edilen bu bulgular bize okul zorbalığını önlemeye ve durdurmaya yönelik programlar geliştirirken önceliği okul içi alanlara vermemiz ve okul içi alanlar başta olmak üzere; hem okul içi, hem de okul dışı alanlarda yetişkin gözetimini artırmamız gerektiği konusunda önemli bir ipucu niteliğindedir.

2. Ortaokul Öğrencilerinin Bazı Özelliklerinin Zorba Kişilik, Kendine Güven ve Zorbalıktan Kaçınma Düzeylerini Açıklama Dereceleri

Araştırmanın ikinci alt problemde öğrencilerin bazı kişisel özelliklerinin, okul zorbalığı düzeylerini yordama derecesi ya da bir diğer ifadeyle okul zorbalığı düzeylerini açıklayabilme dereceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda, öncelikle araştırma kapsamında ele alınan; açıklanan ve açıklayıcı değişkenlerin kendi aralarındaki ilişki düzeyleri $\alpha = 0.05$ ve 0.01 düzeyinde incelenmiş ve Tablo 5'de verilmiştir. Daha sonra Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeğinin “Zorba Kişilik”, “Kendine Güven” ve “Zorbalıktan Kaçınma” alt boyutlarıyla öğrencilerin; cinsiyet, ailelerinin gelir düzeyi, akademik başarısı, hatalı davranışlarının sıklığı ve yetişkin etkileri değişkenleriyle ilişkisi ayrı ayrı alt başlıklar olarak incelenmiş tablolar halinde sunulmuş yorumlanmıştır.

Tablo 5. Araştırmanın açıklanan ve açıklayıcı değişkenleri arasındaki korelasyon dağılımları

	Okul	Sınıf	Cins.	Gelir	Baba Tutum	Anne Tutum	Başarı	H.Dav. Sıklığı	Yetişkin Etkileri	Zorba Kişilik	Kendine Güven	Zorba Kaçınma
Okul	-	0,06	0,01	-0,03	0,01	0,07	0,09*	0,04	-0,11**	0,01	-0,01	0,01
Sınıf			-0,01	0,01	0,01	-0,05	0,08*	0,02	-0,10**	-0,03	-0,10**	0,01
Cinsiyet				-0,01	-0,06	-0,09*	0,04	0,18**	-0,06	0,02	-0,20**	-0,19**
Gelir					0,01	-0,05	-0,08*	0,01	0,02	-0,02	-0,01	0,01
Baba tutum						0,39**	0,01	-0,05	0,03	0,08*	0,08*	0,06
Anne Tutum							-0,07	-0,16**	0,01	0,12**	0,13**	0,09*
Başarı								0,11**	-0,21**	-0,32**	-0,27**	-0,18**
Hatalı Dav. Sıklığı									0,07	-0,12**	-0,23**	-0,23**
Yetişkin Etkileri										0,38**	0,35**	0,19**
Zorba kişilik											0,54**	0,30**
Kendine Güven												0,35**
Zorbalıktan Kaçınma												-

* p≤ 0.05 ** p≤ 0.0

Açıklanan ve açıklayıcı değişkenler arasındaki korelasyon incelendiğinde okul değişkeni ile algılanan başarı düzeyi arasında 0.05 düzeyinde pozitif yönde ancak düşük düzeyde bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Ayrıca okul değişkeni ile yetişkin etkileri arasında da 0.01 düzeyinde de anlamlı, düşük düzeyde ancak negatif yönde bir ilişki gözlenmektedir. Yüksek düzeyde olmamakla birlikte, okulların başarılarının farklılaştığı ve farklı okullardaki öğrencilerin ailelerinin okul zorbalığı konusunda öğrencileri farklı biçimlerde etkiledikleri söylenebilir. Benzer şekilde sınıf değişkeni ile de başarı arasında 0.05 düzeyinde pozitif yönde, kendine güven ve yine yetişkin etkilerinde ise 0.01 düzeyinde negatif ve düşük düzeyde ilişki bulunduğu gözlenmektedir. Okula ilave olarak sınıfa göre de öğrencilerin zorbalıkla ilgili tutumlarının başarı, kendine güven ve yetişkin etkileri açısından farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

Kılıç, N., (2017). Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi örneği). *Journal of Educational Reflections*, 1(2), 37-58.

Cinsiyet değişkeni ile anne tutumu arasında 0.05 düzeyinde düşük ve negatif ilişki bulunurken; hatalı davranış sıklığı ile de 0.01 düzeyinde düşük ve pozitif yönde bir ilişki görülmektedir. Ailenin algılanan gelir düzeyi ile öğrencilerin akademik başarı durumu arasında 0.05; düzeyinde düşük, ancak negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Gelir arttıkça başarının az da olsa azaldığı anlaşılmaktadır. Ailenin algılanan gelir düzeyi ile açıklanan zorba kişilik özellikleri arasında ise anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir.

Babanın tutumu ile annenin tutumu arasında 0.01 düzeyinde pozitif yönde ve orta düzeyde bir ilişkiye rastlanmıştır. Babanın tutumu olumluya dönüştükçe, annenin tutumu da olumluya dönüşmektedir. Annenin tutumu ile hatalı davranış sıklığı arasında 0.01 düzeyinde negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Annenin olumlu tutumu hatalı davranış sıklığını azaltmaktadır. Diğer yandan annenin tutumuyla, açıklanan değişkenler arasında da 0.01 düzeyinde ve pozitif yönde ilişki gözlenmektedir. Babanın tutumuyla karşılaştırıldığında annenin tutumu öğrencilerin zorbalığa yönelik tutumları üzerinde biraz daha fazla etkilidir.

Açıklayıcı değişkenlerden öğrencilerin algılanan akademik başarı durumları ile hatalı davranış sıklıkları arasında pozitif, yetişkin etkilerinde, zorba kişilik, kendine güven ve zorbalıktan kaçınma davranışları arasında ise negatif ve düşük düzeyde ilişki vardır.

2.1. Ortaokul 6, 7, 8. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Özelliklerinin Zorba Kişilik Düzeylerini Açıklama Dereceleri

Araştırmanın ikinci alt probleminde, ortaokul 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin zorba kişilik puanlarının bazı kişisel özellikleriyle ilişkisi incelenmiştir. Bu doğrultuda okul, sınıf, cinsiyet, ailenin gelir düzeyi, anne-baba tutumu, okul başarısı, hatalı davranış sıklığı ve yetişkin etkileri değişkenlerinin zorba kişilik puanlarının anlamlı birer yordayıcısı olup olmadığı araştırılmış ve bunu belirlemeye yönelik olarak yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin zorba kişilik düzeylerinin açıklanmasına yönelik çoklu regresyon analizi sonuçları

Değişken	B	SHB	β	T	P	İkili r	Kısmi r
Sabit	27,67	1,85		14,88	,00		
Okul	,19	,09	,06	2,12	,03	,01	,07
Sınıf	,18	,20	,02	,89	,36	-,02	,03
Cinsiyet	,83	,33	,08	2,53	,01	,02	,09
Gelir	-,42	,34	-,03	-1,22	,22	-,01	-,04
Baba Tutumu	,66	,52	,04	1,28	,20	,08	,04
Anne Tutumu	1,09	,53	,07	2,03	,04	,12	,07
Başarı	-1,28	,18	-,23	-7,16	,00	-,31	-,25
Hatalı Davranış Sıklığı	-,17	,04	-,12	-3,71	,00	-,11	-,13
Yetişkin Etkisi	,66	,06	,35	10,58	,00	,37	,36

R= 0.487, $R^2=0.237$
F= 26.050, P=0.001

Tablo 6'nın incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, öğrencilerin zorba kişilik düzeyleriyle, açıklayıcı değişkenler arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki görülmektedir.

Kılıç, N., (2017). Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi örneği). *Journal of Educational Reflections*, 1(2), 37-58.

($R=0.487$, $R^2=0.237$, $p<0.01$). 9 açıklayıcı değişken birlikte, öğrencilerin zorba kişilik puanlarına ilişkin toplam varyansın % 23,7'sini açıklamaktadır.

Zorba kişiliği açıklayıcı değişkenler ayrı ayrı incelendiğinde ise; sınıf, gelir, başarı durumu ve hatalı davranış sıklığı değişkenleri ile öğrencilerin zorba kişilik düzeyleri arasında negatif bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte bu değişkenlerden yalnızca başarı durumu ve hatalı davranış sıklığı değişkenleri öğrencilerin zorba kişilik düzeyleriyle düşük ancak anlamlı düzeyde ilişkili göstermektedir.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin zorba kişilik puanları üzerindeki görece önem sırası; yetişkin etkisi, başarı, hatalı davranış sıklığı, cinsiyet, anne tutumu, okul, baba tutumu, gelir ve sınıf şeklindedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara bakıldığında, öğrencilerin zorba kişilik puanlarının açıklayıcılarından biri olarak cinsiyet değişkeninin ortaya çıktığı ve zorba kişilik ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunduğu görülmektedir (Tablo 6). Zorba kişilik ile cinsiyet değişkenleri arasındaki negatif yöndeki ilişkiye bağlı olarak, erkek öğrencilerin zorba kişilik puan ortalamalarının kız öğrencilere göre daha yüksek ve erkek öğrenciler arasındaki zorbalık türü olayların kız öğrencilere göre daha yaygın olduğu düşünülebilir.

Gofin, Palti ve Gordon'ın (2002) çalışmaları, cinsiyetin zorbalığın en önemli açıklayıcılarından birisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuca göre, zorbalık olaylarının daha çok erkekler arasında yaygın olduğu söylenebilir. Salmon ve James'in (1998) araştırmaları da, cinsiyetin zorbalık davranışının en önemli açıklayıcılarından birisi olduğunu göstermektedir. Banks'a (1997) göre de, erkek öğrencilerin zorbalığa başvurma ve kurban olma olasılıkları kız öğrencilerle kıyaslandığında çok daha fazladır. Bu bulguları destekleyici nitelikte başka araştırma sonuçları da mevcuttur.

Espelage, Bosworth ve Simon'ın (2000) çalışmaları cinsiyet ile zorbalık davranışı arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunduğunu ve erkek öğrencilerin, kızlara oranla zorba davranışlar sergileme sıklığının daha fazla olduğunu göstermektedir. Mellor (1997) ise, erkek öğrencilerin yarısının ve kız öğrencilerin de 1/3'ünün ya diğer öğrencilere karşı zorba davrandıklarını ya da zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmektedir. Casey-Cannon, Hayward ve Gowen (2001) ise, okula devam eden öğrencilerin yarısının hem erkek, hem de kız zorbalarla karşılaştığını; yaklaşık olarak % 30'nun yalnızca erkeklerin ve % 15'inin de yalnızca kızların zorba davranışlarına maruz kaldıklarını belirtmektedirler.

Okul zorbalığı ve cinsiyet değişkeni ile ilgili ulaşılabilen araştırmalar ile bu araştırmanın bulguları birlikte değerlendirildiğinde ise; zorba kişilik ile cinsiyet değişkeni arasında bir bağ bulunduğu ve bu iki değişkenin birbirleriyle ilişkili bir yapısı olduğu söylenebilir. Sonuç olarak, bu çalışmada zorba kişiliğin düşük düzeyde de olsa önemli açıklayıcılarından birinin cinsiyet olarak ortaya çıkmasında birçok faktör etkili olabilir. İki değişken arasındaki negatif yönlü bu ilişki, zorbalığın toplum tarafından daha çok erkeksi bir davranış biçimi olarak değerlendirilmesinden ve bu durumun bir sonucu olarak da erkeklerin daha çok doğrudan zorbalığı tercih etmelerinden kaynaklanıyor olabileceği gibi; toplumun bu bakış açısından dolayı kızların daha çok örtülü şiddet uygulayarak dolaylı zorbalığı tercih etmelerinden de kaynaklanıyor olabilir. Bazı araştırma sonuçları da, yapısal faktörlerin saldırganca davranışların ortaya çıkmasında ve ifade edilmesinde önemli olduğunu göstermektedir. Shaffer'in 1980'lerde yapmış olduğu çalışma, bir Y kromozomu fazlalığının saldırgan davranışın sıklığında artışa neden olduğunu kanıtlamaktadır. Benzer bir biçimde, testosteron düzeyinin yüksekliği ile saldırgan davranışın sıklığı arasında da ilişki bulunduğunu destekleyen bulgular mevcuttur (Pearce, 1992).

Kılıç, N., (2017). Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi örneği). *Journal of Educational Reflections*, 1(2), 37-58.

Özetle, cinsiyet değişkeninin öğrencilerin zorba kişilik eğilimlerine katkı derecesi çok açık olmamasına karşın; bu ilişkiye açıklık kazandırabilmek ve zorba kişilikte cinsiyetin rolünü belirleyebilmek amacıyla başka bazı araştırmalara gereksinim bulunduğu söylenebilir.

Okul zorbalığı ve hatalı davranışın sıklığı ile ilgili ulaşılabilen çalışmalar ile bu araştırmanın bulgularını birlikte değerlendirildiğinde ise; zorba kişilik ile hatalı davranışın sıklığı değişkenleri arasında bir bağ bulunduğu ve bu iki değişkenin birbiri ile ilişkili bir yapıda olduğu söylenebilir. Zorba kişilik ile hatalı davranışın sıklığı arasındaki bu ilişki, doğrudan olabileceği gibi, dolaylı da olabilir. Ancak; öğrenciler zorba kişilik yapısına sahip oldukları için mi hatalı davranışın sıklığında da bir artış yaşanmakta; yoksa hatalı davranışın sıklığındaki artışa bağlı olarak mı öğrencilerin zorba kişilik düzeylerinde de bir yükselme olmaktadır. Mevcut araştırma bulgularına göre, bu soruya verilebilecek cevap öğrencilerin zorba kişilik düzeyleri ve hatalı davranışlarının sıklığının birbirini karşılıklı olarak etkilediklerinin ve kuraldışı davranışın öğrencilerin zorba kişilik yapılarının önemli bir açıklayıcısı olabileceği şeklinde değerlendirilebilir.

Bu çalışmada zorba kişiliğin önemli açıklayıcılarından birinin hatalı davranışın sıklığı olarak ortaya çıkması birçok faktörden kaynaklanıyor olabilir. İki değişken arasındaki bu ilişki, ev, okul ve toplumsal yaşamda sürekli bir biçimde kural ihlali yapan, akranlarına ve yetişkinlere karşı düşmanca duygular taşıyan ergenlerin güçlü bir negatif duygu durumuna sahip bulunmaları ve bunun sonucunda da yeni durumlara uyum sağlamada yaşadıkları güçlükten kaynaklanıyor olabilir. Bosworth, Espelage ve Simon'a (1999) göre, zorba kişilik düzeyi, hatalı davranışın sıklığı olasılığına bağlı olarak doğrudan artıyor olabileceği gibi; zorba kişilik konusunda öğrencileri potansiyel olarak riskli duruma getiren faktörler de, genel hatalı davranışın sıklığı olasılığını etkiliyor olabilir. Özetle, hatalı davranışın sıklığının öğrencilerin zorba kişilik eğilimlerine katkı derecesi genel düzeyde çok açık olmasına karşın; bu ilişkiye kişisel ve ailesel- çevresel nedenleriyle birlikte daha fazla açıklık kazandırabilmek ve zorba kişilikte hatalı davranışın sıklığının etkisini en aza indirebilmek amacıyla başka bazı araştırmalara gereksinim bulunduğu söylenebilir.

Araştırmada elde edilen bulgulara bakıldığında, öğrencilerin zorba kişilik puanlarının önemli açıklayıcılarından biri ise yetişkin etkileridir. Yetişkin etkileri değişkeni ile zorba kişilik arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunduğu görülmektedir (Tablo 6).

Okullarda meydana gelen zorbalık olayları kurban öğrenciler boyutunda değerlendirildiğinde ise, zorba öğrencilerin aile yapılarının tersi bir durum ortaya çıkmaktadır. Bowers, Smith ve Binney'in (1994) birlikte yaptıkları bir çalışmanın sonuçları; kurbanların aile yapılarını sağlam olarak algıladıklarını ve bu öğrencilerin kurban olmayan öğrencilere göre kendilerini kardeşlerine ve ebeveynlerine daha yakın hissettiklerini göstermektedir. Olweus (1993), kurban erkek öğrencilerin özellikle anneleri ile yakın ilişki kurma eğiliminde olduklarını belirtirken; Bernstein ve Watson (1997), anne ile erkek öğrenciler arasındaki bu yakınlığı aşırı koruyuculuk olarak nitelendirerek; bu çocukların annelerinin çocuklarına akranlarına göre daha küçüklermiş gibi davrandıklarını ve genellikle de kontrol edici ve kısıtlayıcı bir eğilimle onlara babalık ettiklerini vurgulamaktadır. Kaltiala-Heino ve Rimpela (1999) göre de, zorba öğrenciler ile onların aile bireyleri arasındaki duygusal mesafe oldukça fazla olduğu gibi, aile bireyleri birbirlerine karşı yeterli sıcaklığa da sahip değildir. Bu duruma ek olarak, çocuk yetiştirme sırasında ailenin çocuğa yaklaşım biçimi ile disiplin uygulamalarında da düzensizlikler söz konusudur.

Araştırma sonuçları, zorba öğrencilerin çoğunlukla fiziksel cezanın uygulandığı, problemlerle baş edebilmeleri için çocuklara fiziksel gücün öneminin vurgulandığı ve fiziksel karşı koymanın öğretildiği, buna karşılık da aile desteğinin ve sıcaklığının yeterli ve çoğunlukla ebeveyn ilgisinin olmadığı ailelerden geldiklerini göstermektedir. Kurban

Kılıç, N., (2017). Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi örneği). *Journal of Educational Reflections*, 1(2), 37-58.

öğrenciler genellikle ebeveynleriyle yakın bir ilişki içerisinde ve anne-babaları da aşırı koruyucu olarak tanımlanabilecek özelliklere sahiptir. Ebeveynler, çoğunlukla zorbalık davranışının farkında olmadıkları için çocuklarıyla bu konuyu sınırlı bir biçimde konuşur ya da hiç konuşmazlar. Pearce (1992: 78), zorbalık davranışına neden olabilecek aile özelliklerini: babanın olmaması, anne ya da babadan birisinin boşanma nedeniyle kaybı, annenin depresyonda olması, anne-babanın sinir bozucu bir yapıya sahip olmaları, anne ve baba arasında geçimsizlik yaşanması, ailenin kalabalık olması ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olması biçiminde sıralamaktadır.

Hazler, Hoover ve Oliver'in (1992) çalışmaları da, okulda zorbalığa maruz kalan öğrencilerin %90'ının okul notlarında da bir düşüş yaşadıklarını göstermektedir. Okul çalışanları % 74'ü saldırgan öğrencilerin akademik performanslarının ortalamasının altında, % 10'nun ortalama düzeyde olduğunu algılamak; ortalamasının üzerinde akademik başarıya sahip öğrenci sayısını da % 0 olarak algıladıkları görülmektedir. Çalışanların % 12'si saldırgan öğrencilerin akademik performansları hakkında bilgi sahibi olmadığı belirtilirken; % 4'ü de bu soruya hiç cevap vermemiştir. Pietzak ve diğerleri (1998: 26–27)'nin çalışmaları da benzer bulgular içermektedir. Okul çalışanlarının kurban öğrencilerin akademik performanslarına ilişkin algılamaları ise şu şekildedir. Okul çalışanlarının % 64'ü kurban öğrencilerin akademik performanslarının genellikle ortalamasının altında olduğunu, % 14'ü orta düzeyde akademik performansa sahip olduklarını ve % 3'ü de ortalamasının üstünde akademik performansa sahip olduklarını düşünmektedir. Çalışanların % 12'si bu konuda bilgi sahibi olmadığını belirtirken; % 7'sinin de bu soruya cevap vermedikleri görülmektedir.

Araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı gibi, öğrencilerde zorbalık davranışlarının ortaya çıkmasına neden olan önemli dışsal faktörlerden birisi de okul ortamıdır. Diğer bir ifadeyle, okul ortamı, öğrencilerin zorbalık davranışlar geliştirmelerini etkileyebilir. Araştırmalar, diğer faktörlerin tümü sabit tutulsa bile, öğretmenin moralsiz olduğu, sık sık öğretmen değişikliğinin yaşandığı, standartların ve kuralların açık olmadığı, disiplin uygulamalarının tutarsız olduğu, oyun alanları ve teneffüslerde öğretmen gözetiminin yetersiz olduğu ve çocuklara birey olarak değer verilmeyen okullara devam eden öğrenciler arasında zorbalık türü davranışların daha yaygın olduğunu göstermektedir (Pearce, 1992: 72).

2.2. Ortaokul 6, 7, 8. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Özelliklerinin Kendine Güven Düzeylerini Açıklama Dereceleri

Araştırmanın ikinci alt probleminde, ortaokul 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin kendine güven puanlarının bazı kişisel özellikleriyle ilişkisi incelenmiştir. Bu doğrultuda okul, sınıf, cinsiyet, ailenin gelir düzeyi, anne-baba tutumu, okul başarısı, hatalı davranış sıklığı ve yetişkin etkileri değişkenlerinin kendine güven puanlarının anlamlı birer yordayıcısı olup olmadığı araştırılmış ve bunu belirlemeye yönelik olarak yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin kendine güven düzeylerinin açıklanmasına yönelik çoklu regresyon analizi sonuçları

Değişken	B	SHB	β	T	P	İkili r	Kısmi r
Sabit	22,989	1,528		15,047	,000		
Okul	,103	,076	,043	1,356	,176	-,014	,049
Sınıf	-,249	,164	-,048	-1,517	,130	-,096	-,055
Cinsiyet	-1,129	,271	-,134	-4,161	,000	-,201	-,150
Gelir	-,270	,286	-,030	-,943	,346	-,011	-,034
Baba Tutumu	,391	,429	,031	,912	,362	,078	,033
Anne Tutumu	,675	,441	,054	1,529	,127	,126	,056
Başarı	-,784	,148	-,175	-5,303	,000	-,272	-,190
Hatalı Davranış Sıklığı	-,241	,039	-,200	-6,097	,000	-,230	-,217
Yetişkin Etkisi	,505	,051	,323	9,833	,000	,354	,337

R= 0.499, $R^2=0.249$
F= 27.678, P=0.001

Tablo 7’de görüldüğü gibi, öğrencilerin kendine güven düzeyleriyle, açıklayıcı değişkenler arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki görülmektedir. ($R=0.499$, $R^2=0.249$, $p<0.01$). 9 açıklayıcı değişken birlikte, öğrencilerin kendine güven puanlarına ilişkin toplam varyansın % 24,9’ünü açıklamaktadır.

Kendine güven düzeyini açıklayıcı değişkenler ayrı ayrı incelendiğinde ise; okul, sınıf, cinsiyet, gelir, başarı durumu ve hatalı davranış sıklığı değişkenleri ile öğrencilerin kendine güven düzeyleri arasında negatif bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte bu değişkenlerden yalnızca cinsiyet, başarı durumu ve hatalı davranış sıklığı değişkenleri öğrencilerin kendine güven düzeyleriyle düşük ancak anlamlı düzeyde ilişkili göstermektedir. Öte yandan öğrencilerin kendine güven düzeyleri ile anne-baba tutumu ve yetişkin etkisi değişkenleri pozitif bir ilişki ortaya koymaktadır. Bu değişkenler içerisinde ise yalnızca yetişkin etkisi değişkeni kendine güvenle düşük düzeyde ve anlamlı ilişkili göstermiştir. Bu durum, yetişkin etkisinin artması ya da azalmasının kendine güven düzeyini aynı yönde artırdığı ya da azalttığı; cinsiyet, başarı ve hatalı davranış sıklığının azalmasının ise kendine güven düzeyini artırdığı şeklinde yorumlanabilir. Bir diğer ifadeyle cinsiyet değişkeni açısından kızların oranı arttıkça kendine güven düzeyinin de arttığı söylenebilir.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin kendine güven düzeyi üzerindeki görece önem sırası; yetişkin etkisi, hatalı davranış sıklığı, başarı, cinsiyet, anne tutumu, sınıf, okul, baba tutumu ve gelir şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, 9 yordayıcı değişkenden yalnızca yetişkin etkisi, hatalı davranış sıklığı, başarı ve cinsiyet değişkeninin kendine güven puanlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu, bununla birlikte kendine güven düzeylerini bu değişkenlerin de düşük düzeyde yordama gücüne sahip olduğu söylenebilir.

Pişkin ve Ayas' ın (2005) çalışmaları özsaygı düzeyinin yüksekliği ile olumlu okul, akran ve aile ilişkilerine sahip bulunmanın gençlerin istenmeyen davranışlarda bulunmasını önleyebilecek önemli faktörlerden birisi olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, zorba ya da zorbalık türü bir olayda zorba ya da kurban olarak yer almayan öğrencilerin toplam özsaygı puan ortalamalarının birbirine çok yakın olduğu; ayrıca da zorbalık ile kurbanların

Kılıç, N., (2017). Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi örneği). *Journal of Educational Reflections*, 1(2), 37-58.

özsayı puan ortalamaları arasında da zorbalık lehine anlamlı düzeyde yüksek fark bulunmaktadır. Bahsedilen bulgular bu çalışmada kendine düzeyinin en önemli açıklayıcılarından biri olan yetişkin etkileri değişkenini doğrular niteliktedir.

Bu çalışmada kendine güven düzeyinin pozitif yönde ve düşük düzeyde de olsa en önemli açıklayıcısının yetişkin etkisi olarak ortaya çıkması birçok faktörden kaynaklanıyor olabilir. Özsayı düzeyindeki azalmaya bağlı olarak kendine güven düzeyinde yaşanan azalma; ergenlerin temel güven duygularının gelişimi aşamasında ailelerinden ve öğretmenlerinden yeterli desteği görmemelerinden, ebeveynlerin katı bir tutum içerisinde olmalarından ya da çocukların onların yüksek olan beklentilerine yeterince karşılık verememelerinden ve bunun sonucunda da ergenlerin yaşadıkları yetersizlik ve güvensizlik duygusundan kaynaklanabilir.

2.3. Ortaokul 6, 7, 8. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Özelliklerinin Zorbalıktan Kaçınma Düzeylerini Açıklama Dereceleri

Araştırmanın ikinci alt probleminde son olarak ortaokul 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin zorbalıktan kaçınma puanlarının bazı kişisel özellikleriyle ilişkisi incelenmiştir. Bu doğrultuda okul, sınıf, cinsiyet, ailenin gelir düzeyi, anne-baba tutumu, okul başarısı, hatalı davranış sıklığı ve yetişkin etkileri değişkenlerinin zorbalıktan kaçınma puanlarının anlamlı birer yordayıcısı olup olmadığı araştırılmış ve bunu belirlemeye yönelik olarak yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin zorbalıktan kaçınma düzeylerinin açıklanmasına yönelik çoklu regresyon analizi sonuçları

Değişken	B	SHB	β	T	P	İkili r	Kısmi r
Sabit	18,126	,914		19,833	,000		
Okul	,064	,046	,049	1,411	,159	,013	,051
Sınıf	,060	,098	,021	,606	,545	-,006	,022
Cinsiyet	-,650	,162	-,139	-4,002	,000	-,194	-,144
Gelir	-,001	,171	,000	-,006	,995	,013	,000
Baba Tutumu	,169	,257	,024	,660	,510	,057	,024
Anne Tutumu	,203	,264	,029	,771	,441	,092	,028
Başarı	-,305	,088	-,122	-3,445	,001	-,183	-,125
Hatalı Davranış Sıklığı	-,135	,024	-,203	-5,739	,000	-,232	-,205
Yetişkin Etkisi	,150	,031	,173	4,891	,000	,185	,175
					R= 0.364,	R ² =0.133	
					F= 12.839,	P=0.001	

Tablo 8’in incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, öğrencilerin zorbalıktan kaçınma düzeyleriyle, açıklayıcı değişkenler arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki görülmektedir. (R=0.364, R²=0.133, p<0.01). 9 açıklayıcı değişken birlikte, öğrencilerin zorba kişilik puanlarına ilişkin toplam varyansın % 13,3’ünü açıklamaktadır.

Öğrencilerin zorbalıktan kaçınma davranışlarını açıklayıcı değişkenler ayrı ayrı incelendiğinde ise; sınıf, cinsiyet, başarı durumu ve hatalı davranış sıklığı değişkenleri ile öğrencilerin zorbalıktan kaçınma düzeyleri arasında negatif bir ilişki bulunduğu

Kılıç, N., (2017). Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi örneği). *Journal of Educational Reflections*, 1(2), 37-58.

gözlenmektedir. Bununla birlikte bu değişkenlerden, sınıf değişkeni öğrencilerin zorbalıktan kaçınma düzeyleriyle anlamlı bir ilişki göstermemektedir. Bunun dışında öğrencilerin zorbalıktan kaçınma düzeyleri ile okul, gelir, anne-baba tutumu ve yetişkin etkisi değişkenleri pozitif bir ilişki ortaya koymaktadır. Bu değişkenler içerisinde ise yalnızca yetişkin etkisi değişkeni zorbalıktan kaçınma davranışlarıyla düşük düzeyde ve anlamlı ilişki göstermektedir. Bu durum, yetişkin etkisinin artması ya da azalmasının zorbalıktan kaçınma davranışları üzerinde olumlu yönde artış ya da azalmaya neden olduğu, cinsiyet, başarı ve hatalı davranış sıklığının azalmasının ise zorbalıktan kaçınma davranışlarını artırdığı şeklinde yorumlanabilir. Cinsiyet değişkeni açısından bunun anlamı kızların oranı arttıkça zorbalıktan kaçınma davranışlarının da arttığı şeklindedir.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin zorbalıktan kaçınma davranışları üzerindeki görece önem sırası; hatalı davranış sıklığı, yetişkin etkisi, cinsiyet, başarı, okul, anne tutumu, baba tutumu, sınıf ve gelir şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, 9 yordayıcı değişkenden hatalı davranış sıklığı, yetişkin etkisi, cinsiyet ve başarı dışında diğer 5 değişkenin zorbalıktan kaçınma düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı olmadığı, anlamlı yordayıcı konumunda bulunan değişkenlerin ise zorbalıktan kaçınma puanlarını düşük düzeyde yordama gücüne sahip oldukları söylenebilir.

Araştırmada elde edilen bulgulara bakıldığında, öğrencilerin zorbalıktan kaçınma puanlarının önemli açıklayıcılarından biri olarak yetişkin etkilerinin ortaya çıktığı ve zorbalıktan kaçınma düzeyi ile yetişkin etkileri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunduğu görülmektedir (Tablo 8). Zorbalıktan kaçınma düzeyi ile yetişkin etkileri arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olması; yetişkin etkileri olumlu düzeyde arttıkça öğrencilerin zorbalıktan kaçınma düzeylerinde de artış yaşandığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, evde ve okulda yetişkinlerin çocuklara ve ergenlere karşı zorbaca davranışlarda bulunmaması ve kişilerarası çatışmalarda problemlerin çözümünde güç kullanımı dışında başka yöntemlerinde bulunduğunu; hem model olarak kendi yaşamlarında uygulamaları, hem de çocuklarıyla konuşmalarında bunu gündeme getirmeleri, çocuk ve ergenlerin zorbalıktan kaçınma düzeylerinde de önemli derecede artışa neden olmaktadır.

Bu çalışmada zorbalıktan kaçınma düzeyinin önemli bir başka açıklayıcısının yetişkin etkileri olarak ortaya çıkması birçok faktörden kaynaklanabilir. İki değişken arasındaki pozitif yönlü ilişkiye yetişkin etkileri olumlulaştıkça zorbalıktan kaçınma oranındaki artış etkili olabileceği gibi; olumlu yetişkin etkilerinden dolayı ergenlerin öfkelerini kontrol edebilmelerindeki ve öfkelerini bastırarak içte tutabilmelerindeki artış da neden olabilir. Zorbalıktan kaçınma düzeyi ile yetişkin etkileri arasındaki bu ilişki, konuyla ilgili diğer araştırmaların neredeyse tümünün pozitif yetişkin etkilerinin zorbalıktan kaçınma düzeyinin önemli bir açıklayıcısı olduğuna ilişkin bulgularını da destekleyici niteliktedir. Ancak yine de, yetişkin etkileri ile zorbalıktan kaçınma düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik farklı değişkenlerle yeni araştırmalar yapılabilir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamında ulaşılan genel sonuçlar şunlardır:

1. Okulda zorbalığın meydana geldiği alanlar ve sıklığı incelendiğinde; öğrenciler, zorbalığın en fazla sınıfın içinde meydana geldiğini düşünmektedirler. Öğrencilerin okulda zorbalığın en fazla meydana geldiği diğer alanlar olarak da; okul bahçesi, okul koridorları, okul dönüş yolu, okul binasının içi, okulun oyun alanları, okul gidiş yolu belirtmektedirler. Zorbalığın meydana geldiği alanlar okul dışı ve içi olarak değerlendirildiğinde ise; öğrenciler zorbalığın ağırlıklı olarak okul içi alanlarda ve çok

Kılıç, N., (2017). Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi örneği). *Journal of Educational Reflections*, 1(2), 37-58.

düşük bir oranda da okul dışı alanlarda meydana geldiğine inanmaktadırlar. Zorbalık alanlarına yönelik görüşler açısından öğrencilerin cinsiyetleri önemli bir farklılık göstermemekle birlikte, kız ve erkek öğrencilerin görüşlerinin farklılaştığı zorbalık alanları; okul dönüş yolu, oyun alanları ve diğer yerler olarak sayılabilir. Bu alanlarda kızlar, erkeklere oranla zorbalığın daha az meydana geldiğini düşünmektedirler.

2. İlköğretim 6. 7. 8. sınıf öğrencilerinin zorba kişilik düzeylerinin en önemli açıklayıcıları; yetişkin etkisi, başarı, hatalı davranış sıklığı, cinsiyet, anne tutumu ve okul değişkenleridir. Bu altı açıklayıcı değişken; öğrencilerin zorba kişilik düzeylerine ilişkin gözlenen toplam varyansın % 24'ünü açıklamaktadır. Araştırmada ele alınan baba tutumu, gelir ve sınıf değişkenlerinin ise öğrencilerin zorba kişilik alt ölçeği puanlarının önemli bir açıklayıcısı olmadıkları anlaşılmıştır.
3. Öğrencilerin kendine güven düzeylerinin en önemli açıklayıcıları sırasıyla; yetişkin etkisi, hatalı davranış sıklığı, başarı ve cinsiyet değişkenleridir. Bu 4 açıklayıcı değişken; öğrencilerin kendine güven düzeylerine ilişkin gözlenen toplam varyansın % 25'ini açıklamaktadır. Araştırmada incelenen anne tutumu, baba tutumu, okul, gelir ve sınıf değişkenleri ise öğrencilerin kendine güven alt ölçeği puanlarının önemli bir açıklayıcısı değildir.
4. Öğrencilerin zorbalıktan kaçınma davranışlarını açıklayıcı değişkenler ise; hatalı davranış sıklığı, yetişkin etkisi, cinsiyet, başarı şeklindedir. Bu değişkenler öğrencilerin zorba kişilik puanlarına ilişkin toplam varyansın %13'ünü açıklamaktadır.

Araştırma sonuçları, ortaokul öğrencileri için olası okul zorbalığını önleme ve müdahale etmeye yönelik yöntemlerin neler olması gerektiğine ilişkin önemli ipuçları vermektedir. Çalışmada elde edilen bulgular (önceki araştırmalarda olduğu gibi) zorbalığı açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Dolayısı ile bulguları netleştirecek yeni araştırmaların yapılması konunun özümsemesini sağlayacaktır. Bu durum da, okul zorbalığını önlemede bizlere yardımcı olacaktır. Araştırmanın sonuçlarına göre; okul içi alanlar başta olmak üzere, hem okul içi hem de okul dışı alanlarda öğretmen ve diğer yetişkinlerin gözetimlerinin artırılması faydalı olacaktır. Günümüzde yaygın bir durum olarak karşımıza çıkan ancak fikir birliğine varılmamış bir konu olan zorbalık hakkında öğrenci, öğretmen ve veliler bilgilendirilmelidir. Bununla amaçlanan zorbalık konusunda öğrenciler üzerinde olumlu yetişkin etkileri sağlayabilmektir. Öğrenciler arasındaki zorbaca davranışları engellemek için; öğrencilere sorun çözme, kendini uygun biçimde ifade edebilme ve iletişim becerileri kazandırmak etkili yöntemlerin başında gelmektedir.

Zorbalıkla mücadele oldukça zor ve karmaşık bir iştir. Başarının kaçınılmaz yolu; okul personeli (öğretmen-idareci-hizmetli), öğrenciler ve velilerin ortak hareket etmesinden geçer. Günümüzde zorbalık öyle bir boyuta ulaşmıştır ki; her kurumun kendi şartlarına göre; tespit, müdahale ve mücadele çalışmaları uygulanması gerekmektedir.

ÖNERİLER

Araştırmanın birinci alt problemi olan okulda zorbalığın meydana geldiği alanlar ve sıklığı ile açıklanan değişkenleri öğrencilerin "Zorba Kişilik", "Kendine Güven" ve "Zorbalıktan Kaçınma" düzeylerine ilişkin bulgular göz önünde bulundurulduğunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

1. Araştırma sonuçları incelendiğinde, okulda zorbalığın en fazla sınıf içinde(%23,5) meydana geldiği görülmektedir. Sınıf içi alanlar öncelikli olmak üzere öğrencilerin birbirleriyle etkileşim ve iletişimde buldukları okul içi ve okul dışı tüm alanların daha güvenli yerler haline getirilebilmesi için gerekli tedbirler ilgili olan tüm

görevlilerce zamanında alınmalıdır. Bu sayede öğrenciler kendilerini daha güvenli bir ortamda hissedeceklerdir.

2. İlköğretim 6. 7. 8. sınıf öğrencilerinin zorba kişilik düzeylerinin en önemli açıklayıcıları; yetişkin etkisi, başarı, hatalı davranış sıklığı, cinsiyet, anne tutumu ve okul değişkenleridir. Yetişkin etkisinin zorbalığın en önemli açıklayıcı olması nedeniyle yetişkinler, okul zorbalığının anlamı, kapsamı ve önlemler konusunda yeterli düzeyde bilgilendirilmelidir. Yetişkinler zorbalık hakkında ne kadar bilgilendirilirse; bunun öğrencilere katkısı o kadar olumlu olacaktır. Zorbaca davranışlar azalma göstereceği gibi, başarı artacak, hatalı davranış sıklığı en aza indirgenmiş olacaktır.
3. Öğrencilerin kendine güven düzeylerinin en önemli açıklayıcıları sırasıyla; yetişkin etkisi, hatalı davranış sıklığı, başarı ve cinsiyet değişkenleridir. Öğrencilere davranış kontrolü, kendi kendini denetleme, kişilerarası sorun ve çatışma çözme becerileri kazandırılarak ve bu konularda yetişkinler bilinçlendirilerek, zorbalığı önlemeye yönelik büyük bir hamle yapılmış olur.
4. Öğrencilerin zorbalıktan kaçınma davranışlarını açıklayıcı değişkenler ise; hatalı davranış sıklığı, yetişkin etkisi, cinsiyet, başarı şeklindedir. Kimi zaman okulda zorba olan bir öğrencinin evde de kurban olabileceği unutulmamalıdır. Bu sebeple okul içi ve okul dışında zorbalığa uğrayan öğrencilerin bunu aileleri ya da öğretmenleriyle paylaşmaları için gerekli ve güvenli ortam sağlanmalıdır.
5. Zorba kişiliği etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bu çalışmada bunların sadece % 24'ü açıklanabilmiştir. Bundan dolayı zorba kişilik düzeyinin daha iyi açıklanabilmesi için farklı değişkenleri ele alan yeni çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akkutay, Ülker. (1996). Milli Eğitimde Yabancı Uzman Raporları. Ankara: Avni Akyol Kültür ve Eğitim Ümit Vakfı.
- Arizona Parent and Educational Resource Center Funded by the U.S. Department of Education. (2004). *Bullying and Teasing: Dealing with Abusive Behavior. A Workshop For Parents and Educators.* www.aperc.asu.edu.
- Arora, C.M. (1987). "Defining Bullying for a Secondary School". *Educational and Child Psychology*, 3-4: 110-120.
- Banks, R. (1997). *Bullying in Schools.* (ERIC Document Reproduction Service No: ED407154).
- Bernstein, J.Y. ve Watson, M.W. (1997). Children Who Are Targets of Bullying. *Journal of Interpersonal Violence*, 12, pp. 483-489.

- Kılıç, N., (2017). Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi örneği). *Journal of Educational Reflections*, 1(2), 37-58.
- Borg, M.G. (1998). The Emotional Reactions of School Bullies and Their Victims. *Educational Psychology*, 18: 433–444.
- Bosworth, K., Espelage, Dorothy L. ve Simon, (2000). Examining The Social Context of Bullying Behaviors in Early Adolescence. *Journal of Counseling and Development*, 78 (3): 326–333.
- Bowers, L., Smith, P.K. ve Binney, V. (1994). Perceived family relationships of bullies, victims and bully/victims in middle childhood. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11: 215–232.
- Casey-Cannon, Shannon, Hayward, Chris ve Gowen, Kris. (2001). Middle-School Girls Reports of Victimization: Concerns, Consequences and Implication. *Professional School Counseling*, 5 (2) 138–147.
- Cullingford, C. ve Morrison, J. (1995). Bullying as a formative influence: The Relationship between the experience of school and criminality. *British Educational Research Journal*, 21(5): 547–560.
- Dölek, Nevin. (1998). Öğrencilerde Zorbaca Davranışlar. IV. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Atölye Çalışması, ATAUM-CEBECİ- ANKARA.
- Espelage, O., Bosworth, K., and Simon, T. (2000). Examining The Social Context Of Bullying Behaviors In Early Adolescence". *Journal of Counseling and Development*. 78: 326–333.
- Galloway, D. (1994). Bullying : The Importance of a Whole School Approach. *Therapeutic Care and Education*. 3: 315–329.
- Glover, D., Gough, G., Johnson ve M.Cartwright, N. (1998). Bullying in 25 Secondary Schools: Incidence, Impact and Intervention. *Educational Research*, 42(2): 141–156.
- Gofin, R., Palti, H. Ve Gordon, L.(2002). Bullying in Jerusalem schools: victims and perpetrators. *Public Health*, 116: 173–178.
- Hazler, R.J., Hoover, J.H. ve Oliver, R. (1992). What Kids Say About Bullying. *The Executive Educator*, 20-22.
- Kaltiala-Heina, R. Ve Rimpela, M. (1999). Bullying, Depression and Suicidal Ideation In Finnish adolescents: School Survey. *BMJ: British Medical Journal*. 319: 348–351.
- Karaman-Kepekçi, Y. ve Çinkır, Ş. (2001). Lise Düzeyinde Öğrenciler Arasında Kaba Güç. (Yayınlanmamış Araştırma Raporu). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Karaman-Kepekçi, Y. ve Çinkır, Ş. (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 34: 236–253.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Kılıç, N., (2017). Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi örneği). *Journal of Educational Reflections*, 1(2), 37-58.
- Klicpera, C. ve Klicpera, B.G. (1996). The Situation of Bullies and Victims of Agg-ressive Acts in School. *Praxis der Kinderpsycholoji und Kinderpsychiatrie*, 45: 2–9.
- Koç, Z. (2006). Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ankara: G. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Koç, Z. (2000). Bireysel ve Toplumsal Şiddet. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Mahiroğlu, Ahmet ve Buluç, Bekir. (2003). Ortaöğretim Kurumlarında Fiziksel Ceza Uygulamaları. *G.Ü. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1 (1): 81–93.
- Mellor, Andrew. (1997). Bullying in Scottish Secondary Schools. *SCRE Spotlights From The Scottish Council for Researche in Education* 23.
- Olweus, D. (1978) *Aggression in the schools: Bullies and whipped boys*. DC: Hemisphere Press (Wiley).Washington.
- Olweus, D. (1980). Familial and Temperamental Determinants of Aggressive Behavior in Adolescent Boys : A Casual Analysis". *Developmental Psychology*. 16: 644 –660.
- Olweus, D. (1991). Bully/victim problems among schoolchildren: Basic facts and effects of school based intervention program. In D. Pepler and K. Rubin (Eds.), *The development and treatment of childhood aggression* (pp. 441-448). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Malden, MA Blacwell Publishers Ltd.
- Olweus, D. (1995). *Bullying at School*. Oxford: Blackwell.
- Olweus, D. (1999a). Sweden. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano and P. Slee (Eds.). *The nature of school bullying: A croos-national perspective*. (pp. 7–27). London and New York: Routledge.
- Olweus, D. (1999b). Norway. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano and P. Slee (Eds.). *The nature of school bullying: A croos-national perspective* (pp. 28–48). London and New York: Routledge.
- Pearce, J. (1992). *What Can Be Done About The Bully?* M. Eliot(Ed.). *Bullying A Practical Guide TO Coping For Schools*. Wiltshire: Longman.
- Pietzak, D., Petersen, G.J. ve Speaker, U.M. (1998). Perception of School Violence By Elementary and Middle School Personel. *Professional School Counseling*. 1 (4):23–29.
- Pişkin, Metin ve Ayas, Tuncay. (2005). "Zorba ve Kurban Lise Öğrencilerinin Utangaçlık, İçedönüklük, Dışadönüklük ve Özsaygı Değişkenleri Bakımından İncelenmesi. Sekizinci Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde Sunulan Bildiri. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü (21–23 Eylül 2003).

Kılıç, N., (2017). Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi örneği). *Journal of Educational Reflections*, 1(2), 37-58.

Pişkin, Metin. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri/Educational Sciences.Theory&Practice, 2(2) :531-562.

Pişkin, Metin. (2003). Okullarımızda Yaygın Bir Sorun: Okul Zorbalığı. Yedinci Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde Sunulan Bildiri. Malatya: İnönü Üniversitesi (09–11 Temmuz 2003).

Rigby, Ken ve Slee, P. (1992). Dimensions of interpersonal relations among Australian Children and implications for psychological well being. *Journal of Social Psychology*,133: 33–42.

Roland, S. ve Munthe, H. (1989). *Bullying: An International Perspective*. London David Fulton Publishers.

Salmon, G. ve James, A. (1998). Bullying in Schools: Self Reported Anxiety, Depression and Self Esteem in Secondary School Children. *BMJ: British Medical Journal*, 317: 63-71

Sharp, S. ve Smith, P.K. (1989) Bullying in UK Schools: The DES Sheffield Bullying Project. *Early Childhood Development and Care*, 77: 47–55.

Sharp, S. ve Smith, P.K. (1994). *School Bullying: Insights and Perspectives*. London: Routledge.

Sönmez, Veysel. (2003). Dizgeli Eğitimle Sınıf Ortamında Doğrudan Demokrasi. *Eğitim Araştırmaları*, 11: 64–72.

Whitney, I. ve Smith, P.K. (1993). A Survey of the Nature and Extent of Bully/Victim Problems in Junior/Middle and Secondary Schools. *Educational Research*, 35:3–25.